

ŠKOLE ZA 21. VEK

**UKLJUČIVANJE
DECE IZ RANJIVIH
GRUPA U OKVIRU
PROGRAMA
BRITISH COUNCIL-A**

IZVRŠNI REZIME

Program British Council-a “Škole za 21. vek na Zapadnom Balkanu” sprovodi se u šest zemalja Zapadnog Balkana u cilju jačanja mogućnosti za učenje za učenike uzrasta od 10 do 15 godina kroz razvoj ključnih veština i kompetencija kao što su kritičko mišljenje i rešavanje problema i digitalne veštine sa naglaskom na veštine programiranja. Kako se približavamo završetku Programa, British Council je doneo odluku da izvrši procenu uticaja Programa na decu iz ranjivih grupa, budući da su povratne informacije iz škola ukazivale na blagotvorne efekte na decu sa različitim vrstama ugroženosti. Procenu je izvršio multinacionalni tim eksperata, a rezultati procene predstavljeni su u ovom izveštaju.

Cilj procene bio je da se prikupe dokazi i dokumentuje uticaj koji je Program ostvario na decu iz ranjivih grupa koja pohađaju redovne osnovne škole u zemljama u kojima je Program realizovan i da se identifikuju faktori i uslovi koji su deci iz ranjivih grupa omogućili da ostvare korist od Programa, ali takođe i prepreke za njihovo puno učešće. Ranjivosti su definisane u skladu sa međunacionalnom klasifikacijom OECD-a, uključujući decu sa invaliditetom ili oštećenjima, decu sa poremećajima u ponašanju i emotivnim poremećajima, decu koja imaju poteškoće u učenju, ali i decu iz marginalizovanih grupa.

Procena se zasniva na analizi 12 slučajeva, po dva iz svake od zemalja. U četiri slučaja fokus je bio na uticaju Programa na pojedince, u šest slučajeva naglasak je bio na uticaju na različite grupe dece, dok je u dva slučaja naglasak bio na celoj školi. Slučajevi su veoma raznoliki u pogledu vrsta poteškoća, a dokazi su prikupljeni sprovođenjem intervjua sa 89 ispitanika (nastavnicima, direktorima, drugim stručnjacima, roditeljima, decom).

Dokazi ukazuju na činjenicu da je uticaj Programa na decu iz ranjivih grupa jasan i višestran:

- **Unapređene analitičke veštine i kritičko mišljenje, kao i veštine programiranja kod dece.** Efekti Programa posebno su bili vidljivi među decom čije ranjivosti potiču iz nepovoljnog socio- ekonomskog položaja, među devojkama koje jedva da koriste digitalne tehnologije usled još uvek prisutnih patrijarhalnih normi prenesenih socijalizacijom, usmeravanja devojčica na oblasti koje su povezane sa socijalnim uslugama, društvenim naukama i umetnošću. Pozitivni efekti, u smislu znanja i veština, bili su skromni među decom sa različitim poteškoćama u razvoju, posebno onom koja su pogođena ozbiljnim vidovima mentalnih poremećaja.
- **Povećana motivacija za obrazovanje i pohađanje škole,** posebno među decom sa ozbiljnim poteškoćama u učenju i decom iz krajnje ugroženih zajednica čija je motivacija prethodno bila umanjena zbog osećaja isključenosti, nesigurnosti i neravnopravnosti.
- **Upotreba Micro:bit tehnologije u različitim nastavnim predmetima unapredila je učenje ovih predmeta** i kapacitete dece da uspostavljaju veze između različitih tema.
- **Deca su razvila društvenu osetljivost i empatiju prema svojim drugarima sa invaliditetom** tokom izvođenja zajedničkih projekata. To je takođe uticalo na njihovo dalje učešće u inicijativama za podršku drugarima iz ranjivih grupa.
- **Povećano samopouzdanje i želja za učenjem među decom** usled sticanja novih veština i snažnog osećaja napretka i uspeha.
- **Povećano učešće na časovima, proaktivniji pristup učenju** zbog novih nastavnih metoda i interaktivnijih obrazovnih tehnika.
- **Unapređeno emotivno i psihološko dobrostanje dece sa poteškoćama u učenju** o čemu su izvestili roditelji i nastavnici zbog povećanja motivacije za učešće u školskim aktivnostima.

- **Program je bio veoma koristan za nastavnike jer im je pomogao da ostvare nastavne ciljeve i učinio njihov rad mnogo zanimljivijim.** Nove veštine i tehnike nastave takođe su dovele do povećanja motivacije nastavnika i njihove posvećenosti. Nastavnici su počeli redovnije da vrše procenu svojih časova i da slušaju mišljenja učenika o alatima koje su koristili.
- **Program se takođe bavio disparitetima između ruralnih/urbanih područja,** podstičući decu iz ruralnih sredina da aktivnije učestvuju, razvijaju nove veštine i unaprede svoje samopouzdanje.

U okviru procene identifikovani su brojni **faktori koji su doprineli uspehu** među decom iz ranjivih grupa, uključujući i one koji se odnose na sam koncept programa (usmerenje na praktično znanje, novina u vidu Micro:bit tehnologije, jasno definisani procesi, podržavajuća uloga mentora, učenicima je data sloboda da iskažu kreativnost, podrška British Council-a), faktore koji su povezani sa učenicima (odabir motivisanih učenika, spremnost na timski rad), faktore koji se odnose na škole (motivacija i posvećenost nastavnika, direktora, dobar odnos broja dece i nastavnika, prethodna iskustva sa inovacijama, dobra oprema), i faktore koji se odnose na okruženje (podržavajuće porodice, prepoznavanje značaja Programa u lokalnim zajednicama).

Neki od identifikovanih **inhibirajućih faktora** bili su povezani sa uključivanjem programiranja u redovan nastavni plan i program u nekim školama, nedostatkom pomoćnog osoblja za decu sa invaliditetom, kratkim obukama, prevelikim brojem dece u učionicama, nedostatkom opreme, nedovoljnim prenosom novih znanja i veština među nastavnicima, nedostatkom angažovanja roditelja.

Preporuke koje su proistekle iz procene grupisane su u nekoliko skupova:

Unapređenje nastavnog plana i programa i metoda učenja:

- Neophodno je da Micro:bit sistematski bude uključen u redovni nastavni plan i program budući da Micro:bit omogućava kroskurikularno povezivanje, podržava grupni rad, povezuje učenike i nastavnike i omogućava nastavnicima da ostvare nastavne ciljeve sa svim učenicima; važno je da se iskoristi njegov pun potencijal i da se uključi u nastavni plan i program.
- Konkretni metodi za realizaciju Programa među decom iz ranjivih grupa treba da se zasnivaju na proceni njihovih potreba, uzimajući u obzir specifičnu vrstu ranjivosti i prilagođavajući metode toj vrsti ranjivosti.

Unapređenje aktivnosti za učenike

- Škole treba da planiraju primenu novih nastavnih tehnika tako da se obezbedi optimalno prenošenje znanja na veće grupe učenika (uključivanje nastavnika koji predaju više predmeta u različitim razredima), ali to takođe treba da obuhvati i bolji prenos novih metoda na druge nastavnike putem internih procesa za prenos znanja.
- Realizacija programskih aktivnosti ili nastavak primene istih metoda i novih projekata nakon završetka programa treba da bude isplanirano tako da omogući dinamičniji vršnjački prenos znanja među učenicima.
- Potrebno je promeniti vremenski raspored Programa kako bi se deci omogućilo da zapravo uče kako da programiraju. Kako trenutno stvari stoje, učenici nemaju dovoljno vremena da zaista nauče kako da programiraju.
- Takođe bi bilo korisno da se izvrši procena ostvarenih rezultata, odnosno da se preciznije izmere ishodi učenja učenika.

- Program se može replicirati i kod dece mlađeg uzrasta.
- Još jedna važna oblast koju je potrebno dodatno istražiti i razviti podrazumeva veću vršnjačku podršku u učenju, jer deca često ostvaruju veće koristi kada rade sa nekim ko im je bliži prema uzrastu i interesovanjima, kako bi i dalje bila zainteresovana za obrazovni proces i kako bi se dodatno unapredila njihova integracija u okviru škole.
- Promocija Programa i konkretnih tehnika, kao i Micro:bit-a i rezultata koji su do sada ostvareni, u cilju povećanja interesovanja u drugim školama.
- Podrška devojkicama za povećanje interesovanja za sticanje veština i učešće u STEM oblastima obrazovanja, ali ne na rodno segregirani način (fokusiranje isključivo na devojkice uz isključivanje dečaka). I dečaci i devojkice treba da budu uključeni u program, ali program treba da bude osmišljen tako da promoviše nove poglede na profesionalnu orijentaciju žena, što podrazumeva njihovo veće učešće u STEM oblastima.

Unapređenje aktivnosti za nastavnike

- U cilju unapređenja primene novih tehnika KMRP kod dece iz ranjivih grupa- posebno one sa poteškoćama u učenju- važno je da bude uključen najmanje jedan modul obuke o tome kako se ove tehnike koriste u radu sa ovom decom, kako prevazići izazove u primeni tehnika KMRP i kako uključiti decu u programiranje i slično.
- Nastavnici su takođe istakli da je važno da budu organizovane dodatne obuke na temu programiranja u svrhu unapređenja veština programiranja nastavnika i obučavanja nastavnika za upotrebu digitalnih tehnologija i posebno Micro:bit-a u različitim predmetima.
- Nastavnici su takođe izneli želju za učenjem različitih tehnika KMRP.
- Nastavnici su pozdravili podršku mentora, ali su preporučili duže posete mentora jer su osećali da im je bila potrebna dodatna podrška za primenu novih nastavnih tehnika u okviru njihovih konkretnih predmeta ili u projektima.
- Potrebno je da se obučeni veći broj nastavnika kako si se postigla šira realizacija programa ili da se osmisle alati kako bi obučeni nastavnici, relativno lako, sistematski i delotvorno, preneli svoje znanje o KMRP i programiranju na Micro:bit-u drugim nastavnicima u školi.
- Pedagoški asistenti i defektolozi isto tako treba da budu uključeni u obuke kako bi pružili adekvatnu podršku u radu nastavnika sa decom sa poteškoćama u učenju ili sa invaliditetom.
- Pedagozi treba da budu uključeni u obuku i programske aktivnosti od samog početka Programa.

Unapređenje okruženja za učenje

- Nalazi koji se odnose na ulogu roditelja ukazuju na potrebu za kreiranjem podržavajućeg okruženja za decu generalno, kroz uključivanje roditelja dece sa poteškoćama u učenju u obuku za programiranje kako bi mogli da podrže rad svoje dece kod kuće.
- Pozitivni stavovi nastavnika i direktora škola u pogledu realizacije programa je dobar osnov za replikaciju i proširenje primene. Stoga je važno da se prošire informacije i iskustva o dobrim praksama među nastavnicima u regionu.
- Neophodno je da se unapredi IKT infrastruktura u školama (prostorije, oprema i pristup internetu, određeni dodaci za Micro:bit poput senzora, itd.).
- Aktivnosti i postignuća Programa treba da budu promovisani u zajednici kroz objavljivanje informacija o aktivnostima na internet stranicama škola, na nalogima na Fejsbuku i putem drugim medija.

